

Витомир П. Павловић

Време великих савременика – Свети Сава, Свети Фрањо Асишки; Цемалудин Руми, Шота Руставели

(Уместо претпостављене беседе о имагинарном
савинданском балу)

*Све заборавих,/ Ја сиротан и неблагословен,/ Помешах се са
стоком неразумном,/ И изједначих се с њом,/ Бивајући убог у
добрим делима,/ А богат страстима,/ Испуњен срамом,/ Лишен
божје слободе,/ Осуђен од Бога,/ Оплакан од анђела,/ Бивајућ на
смех ђаволима,/ Обличаван својом савешћу,/ Посрамљен злим
својим делима,/ И пре смрти бивам мртав,/ И пре суда сам се
осуђујем,/ Пре бескрајне муке,/ Собом сам мучен од очајања.*

*Свети Сава (1174-1235): Слово о мукама или И пре смрти
бивам мртав. (Савремена редакција)*

Свети Сава, овосветски Растко Немањић, једна је од најзначајнијих историјских личности пониклих у српском роду да би га усмеравала путем духовног, цивилизацијског формирања и развоја у средњем веку, са основним заветом – склад вере и лепоте, обожавања и човекољубља. То је – најкраће речено – и суштина филозофије Светосавља које ће са/чувати биће српског народа у временима без државе и без слободе. Отуда његову величину не могу затамнети ни идеолошка искључивост, ни политичке обмане, ни национална ускогрудост, као ни људске предрасуде, сазнајна ограничења и посебно прозелитизам оне цркве која надмено себе сматра супериорном и богомданом, а православље за јерезу или шизму.

Величина Савина није измишљотина епске имагинације или накнадни производ српске охолости. Њега су поштовали умни људи колико и силници, себри колико и велможе, од Раса до Никеје, од Травуније до Москве. На повратку из Јерусалима јануара 1235.

године Свети Сава је, са навршеном 61. годином, изненада преминуо у бугарској престоници Трнову. Цар Асен II сахранио је светогорца као свога првосвештеника у цркви Св. Четрдесет мученика, иако су се њихове династије често гледале попреко и потезале мачеве. То је био израз захвалности за све оно што је Сава чинио за Бугарску, а учинио је колико је могао. Његова умешност допринела је опстанку Бугарске патријаршије – отргла се од тзв. Латинског царства у Цариграду. До тада је успео да осамостали Српску православну цркву и да, по одобрењу никејског цара Теодора Ласкариса и рукоположењем никејског патријарха Манојла Ласкариса, постане њен први архиепископ (1219.) са седиштем у Жичи, где ће – потискујући папство - миропомазати за краља свога брата Стефана, знаног у историји као Стефан Првовенчани.

Цар Асен се отимао и за мртвог Саву... Тек на упорне молбе краља Владислава, свога зета, Савиног синовца, допустио је да земни остаци буду пренесени из трновског светилишта и сахрањени у манастиру Милешева, онде где Бели анђеолозарује благошћу својом сваког придошлицу, верника и неверника. Бдео је Анђеолозар над моштима све до 27. априла 1594; тада су, по наређењу Синан-паше, спаљене на београдском Врачару. Повод за заложење ломаче била је једна од српских побуна против Османлија, али разлози су дубљи. И благоупокојен Немањић је крепио понижене и увређене, болесне и безнадежне; манастирском почивалишту ходочастили су не само православни, него и припадници других вероисповести, највише муслимани...

У даљој конзеквенци: није без објашњења и нужде над Савиним гробом у Милешеви 1377. крунисан најпознатији босански краљ Твртко I; најпре бан, изданак Немањића по прадеди, краљу Драгутину и баки Јелисави, Јелисавети, стекао је право наследства на српски престо. И није чудо што је и Стјепан, Стефан, Шћепан Вукчић Косача, иако су Косачићи били мање ревни у вери, узео титулу *Херцег од Светог Саве*.

То је једна представа Савиног култа, наде и утехе на Балкану. Сред московског Кремља, у Арханђелској саборној цркви Романових, налазе се фреске са светачким ликовима малобројних странаца. Живописане у 16. веку за време императора Ивана Грозног, фреске дочаравају цара Лазара, пречасног монаха Симеона Мироточивога (Стефана Немању) и Светога Саву – зограф их описује као „Српске чудотворце“. Поред њих је још једино живописан

византијски цар Михаило Осми – Палеолог, у знак поште што је учинио крај шездесетогодишњем освајачком Латинском царству у срцу Византије.

Крупно је питање за лаика зашто је млади Растко Немањић, око 1191. године, презрео могуће благодати краљевића у Рашкој земљи и подвигао се тиховању испосника. Проповедници би рекли да је то послање Провиђења, песници – силница надахнућа тајном, онтолози – тражење смисла човековог постојања, док би историчари поменули и руски мистицизам. Није непознато да је Растко одбеглао на Свету Гору управо у пратњи дела руске братије из манастира Светог Пантелејмона, да је најпре нашао окриље у лаври Русик, а потом прешао у грчки Ватопед. (Може бити да га је та лавра привила због његове младости, будући да је добила име по детету давно нахођеном у купини, отуда би сложеница *ватопед* значила „Дете из купине“ или „Купиново дете“). Постригао се пре него што је стигла очева потера, испраћена сузом мајке Ане, племените Гркиње, о којој се, иначе, мало зна, сем да је била предана деци и народу свога војна и да је над породом проговорила пре српским, него матерњим језиком. Одатле и Савино признање уз рад на *Типику – Уставу за Српску цркву*. „Слушавши и видевши псалтир овакав грчким језиком написан, сажалих се на своје неразумевање, јер не разумевих добро грчки.“

Неразумевање језика није остало трајна сметња. Савладавши грчки у манастирским библиотекама и испосницама у Кареји, стекао је и знања оног времена. Изгледа да је лако прекорачио и запреку природно постављену између родитеља и деце: више је изменио родитеље, него што су родитељи утицали на њега. И велики жупан Стефан Немања одбацио је круну као таштину овоземаљску и заједно са сином отпочео градњу Хиландара, тиме и учвршћивање темеља српске духовне и културне традиције. Под именом Симеон (хеб. „Услишење“) умро је и погребен у Хиландару 1200. године, а 1205. пренесен и сахрањен у својој задужбини Студеници, у којој ће Сава бити игуман. Као монахиња Анастасија (грч. Васкрсла, Васкрсија), у један манастир близу Куршумлије повући ће се и Савина мајка, да би духом својим заједно повели династију Немањића на обзорје просвећења, које је обухватило и цели народ, иначе територијално и верски подељен у неколико земаља.

Можда је, на концу, Растков одлазак на Гору Атонску био окалемљен и неким сасвим одређеним догађајем. Млади принц је

био сведок почетка Трећег крсташког похода: могао је, дакле, да упозна и Фридриха Барбаросу, Фридриха Рићобрадог, немачког краља и римског цара, који се 1189. састао у Нишу са жупаном Стефаном Немањом; можда је видео и Ричарда Лавово срце и Филипа Другог Августа у њиховом обзинућу Истока под изговором ослобађања Христовог гроба од муслимана. (Због многобројних крсташких инвазија, свакако уз Папин благослов, изгинуће око два милиона људи, а у такозваном дечјем крсташком рату и око 15.000 деце. Ако је само Јерусалим циљ, а видеће се да није, зашто су онда крсташи и Млечани 13. априла 1204. године заузели Цариград и три дана и три ноћи пљачкали град, дивљали у свирепом насиљу. Скупоцена блага највећег културног центра тадашњег света развучена су на све стране, делом и зверски уништена – записали су историчари. „Откако је света, ни у једном граду није добијен толики плен,“ каже историчар крсташа Вилардуен, а очевидац, Византијац Никита Хонијат, додаје: „Чак и Сарацени су милосрдни и благи у поређењу са овим људима који носе на раменима Христов крст“).

Можда се управо тада у Савином срцу зачала небеска мисија љубави и мира међу људима и народима: као „божји човек“ најпре је, због обостраног присвајања права на српски престо, од међусобног истребљења избављао своју браћу, Вукана и Стефана, тиме и народ; онда мирио најближе суседе, од Угарске, преко Бугарске, до Јерусалима и Грчке. Спутао је бугарског пребеглицу, велможу Добромира Стреза, који је на добротинство Немањића одговорио мачем и пожаром; одвратио је од напада на Србију латинског цара Јеруса и угарског краља Андрију. Легенда приповеда да су, негде крај данашње Велике Мораве, Савина чудеса отворила небеса и градом угарску војску поморила; поузданији извори, међутим, казују да је вешта дипломатија и благорође Савино разоружало краља и, штавише, превело га на православље.

Савино доба се обично сматра једном деоницом „мрачног средњег века“ (уз западњачко упирањем прстом на „византијски цезаропапизам“ и заташкавање свога инквизиционизма), што не може бити истина или потпуна истина. Заснована на хијерархијској подређености и послушности, Византија је, уистину, слабила и цепала се, са Државом и Црквом, у којој је преовлађивала строгост без љубави, све оно што је Сави изгледало страно, тврде световни историчари. И Држава и Црква, међутим, сјале су високом културом – господством, писменошћу, градитељством, живописом, трговином,

занатима... то се преносило и у српске земље. Западна Европа је још далеко од покрета Хуманизма и Ренесансе. Тек тридесет године после Савине смрти биће рођен Данте Алигијери (1265), Франческо Петрарка седам деценија касније. То је онај Данте који у *Божанственој комедији* помиње и наше народе и посебно краља Милутина, такође Немањића.

У Савино доба појављује се најзначајнији грузијски песник Шота Руставели са блиставом поемом *Витез у тигровој кожи*; у њој провејавају идеје хуманизма и човековог права на радост живљења. (Запад га је упознао знатно касније посредством руског превода). Руставели се, као и Свети Сава, образовао у манастирима (а где би другде?) и тешко нам је данас замислити њихов сусрет у Јерусалиму, али је извесно да су се сусретали и постали пријатељи по Христу и перу.

Савин савременик је и нешто млађи Целалудин Руми Мевлана (1207-1273), највећи мистични песник у персијској (по некима и у светској) књижевности, оснивач дервишког реда *Мевлевија*. Поета чувених дистиха у делу *Месневија* исказује целину природе и људске врсте као безмерну љубав Бога. Што се Запада тиче, Савин савременик је Фрањо Асишки (1182-1226), оснивач католичког реда Мале браће (фрањеваца) и женског реда *Клариса*; по његовој проповеди јединство свих живих бића и свих ствари је израз огромне добротe Свевишњег. Није, дакле, то време ни незанимљиво, ни толико опскурно; оно је имало своје законитости у настајању и садржини цивилизацијског развоја и промена, различито од других простора, штавише раније отворено према човеку него што се то догодило на Западу.

У завршној мисли овог збора неколико нагласака: Сава је најпре високопромишљени монах испосник (данас би се казало – софистициран), затим аутор *Номоканона*, *Крмчије*, црквеног и државног законодавства, претече *Законика цара Душана* скоро 150 година касније. Сава је био чинилац реалности и одређеног прегнућа, - оснивач, устројитељ и први архиеписког Српске аутокефалне православне цркве са столовањем у Жичи; био је и државотворац који је тежио јакој и целовитој држави, затим дипломата, благочестиви миротворац у времену када смо већ држали да смо „Исток на Западу и Запад на Истоку“. Сава је челник просветитељства; отварао је школе при манастирима и отуда је међу Србима Савиндан школска слава, установљена у Србији

четрдесетих година 19. века. Сава је први српски књижевник, и песник, зачетник средњовековног српског језика на рачун неприкладног старословенског. Написао је драгоцену биографију свога оца Стефана Немање, као што ће касније бити драгоцени и његови животописи из пера црноризаца Доментијана и Теодосија.

***

У драматичним раздобљима једне цивилизације или државе, када оружани обрт руши старо под паролом превратника „у новом друштву градиво и новог човека“, многи знаменити људи се не само оспоравају, него и бришу из историје, дијахроно углавном безуспешно. Идеолошко-политички разлози су у превази моћи, рационални постулати у повлачењу пред кликом да је религија опијум за народ, а Библија књига за робове, како је наглашавао најбољшевик Јарославски, следећи учење својих васпитача. Нормалан човек, и да није верник, неће одбацити личности из религијских кругова који су дали допринос напретку бар крајичка света. Уосталом, све до Ренесансе, и продужно до Француске револуције 1789. Црква је монополиста образовања, сколастика официјелна филозофија. Свети Сава није откривао механичке принципе васељене, али је завештао знатне бразде у постојању и живљењу једног народа, можда дела Балкана, и с те стране је заслужио одређено месту у историјској пирамиди памћења.

Сукоби на овом несрећном рту Европе су превише трагични да би се у потпуности схватили аналогном логиком самог светогорца. Тактика нове класе је испочетка у „ширим слојевима“ тумачена оптимистички - вид слободе, а не рушење свега наслеђеног: допуштен је рад националних културно-просветних удружења колико и обележавање верских празника и личности. Чак су и партијски комитети за благодане, преко новина, шиљали честитке наизгледне толеранције у стилу „Фаљен Исус и Марија“, „Христос воскрес“, „Бајрам шериф мубарек олсун“. У школама се несметано обележавао Савиндан (27. јануара), обавезно у форми традиционалних *декламација*; у нарочитим околностима организовани су и светосавски балови, што је, без сумње, теже спојиво са Савином личношћу, асоцирају нас с гламуром. Чим су, међутим, прошли први поратни избори и нова власт се учврстила, национална удружења су укинута, прослава Савиндана забрањена. Безазлени, узбуђени рецитатори муцавци

нису били у стању да докуче шта се то збива – зашто им је одједном ускраћен изглед да бар наслуте значење питања и одговора у стиховима Војислава Илића – „**Ко удара тако позно, у дубини ноћног мира,/ На капији глас се зачу светогорског манастира.** Просветитељ је постао Persona non grata' тим више што око главе има светачки ореол.

Оспоравање Светог Саве или непризнавање његовог значаја запажено је од самог почетка у оним помесним црквама које су се опирале српској аутокефалности, а то ће најпре бити Охридска архиепископија и надлазећи фанариоти; групација отаца из истанбулског Фанара, блиска турској власти, заложила се за укидање Пећке патријаршије (1766), обновљене трудом Мехмед-паше Соколовића 1557. године... Односи у Цркви и међу црквама нису анђеоски; слично световном окружењу, увек постоји нека политика, иако би синтагма „наша света црква“, стално понављана у пропедевтици, хтела да убеди паству у супротно.

У литерарној хагиографији о Светом Сави, коју је између два светска рата за Српску академију наука написао Милош Црњански, упутна је анегдота из разговора кнеза Милоша Обреновића с неким грчким владикама (навод по сећању):

Милош Обреновић: ***Ми, Срби, посветисмо и многе ваше црквењаке, а ви нећете нашег Светог Саву:***

Владике: Океме, океме, господар, ма нисмо znale!

Због трагичног и жалосног сукоба на овим просторима деведесетих година, често је као некакав „аргумент“ или „противаргумент“ узиман и несуђени краљевић. Познати сарајевски новинар Ц.Х. својевремено је у једном броју *Јутарњих новина* обнародовао епохално откриће - „Срби и дан-данас носају по Србији и Босни мошти Светог Саве!“ И то написа човек који је годинама радио у београдским новинама и био у прилици да сазна разлоге зашто се на Врачару, деценијама, гради храм посвећен Светом Сави.

Најинтригантнији, боље рећи – фантасмогоричан је, ипак, однос Католичке цркве према Светом Сави. Жилави одијум глобалне нетолеранције још од великог раскола из 1054. године када су два велика жреца Западне (кардинал Хумберт с папским легатима) и Источне цркве (патријарх Керуларије) у Цариграду бацили један на другог анатему. Повод - извесна догматска и литургијска размимоилажења; а разлози (и узроци) супротности,

неподударност и сукоб интереса између Рима и Цариграда. Тадашњи расцеп није изглађен ни до данашњег дана и нема изгледа да се то у ближој будућности догоди.

У нашим мирнодопским просторима врхунац је достигнут између два рата у време немира због успостављања конкордата с Ватиканом, којим је Католичка црква стекла извесне привилегије у односу на друге вероисповести и практично нарушила суверенитет државе. (Драматика односа је посебно интензивирана мистериозном смрћу патријарха Варнаве и проливањем крви у литији на београдским улицама у режији министра, попа А. Корошеца).

Године 1935. загребачки надбискуп Бауер издао је *антисветосавску посланицу* - католичкој омладини се забрањује суделовање у славама светог Саве о седамстотој годишњици његове смрти. По мишљењу католичких примаса од Загреба, Сарајева до Љубљане „то би био највећи атак на слободу католичке савјести“. Можда су узорити кардинали и монсињори тиме желели да понизе *барбаре са Бизанта*, али ће пре бити да су се исказали као инквизитори, надлежни за инспекцију мисије самог Христа у њиховој цркви.

Насупрот томе, историјски записи доказују да су и поједине католичке дијецезе уважавале Светог Саву. *Acta Sanctorum* мало познатих језуита боландиста у Анверсу садрже и житије Светог Саве – под датумом од 14. јануара означен је као римокатолички светац са описима чудеса, светости и поштовање које му је указао његов народ православне и католичке вероисповести.

У прошлости је српски просветитељ поштован и међу католицима с простора будуће Југославије. Бискуп Иван Томко Мрнавић из 17. века, примера ради, у књизи о животима 22 свеца краљевске крви, објавио је и житије Светог Саве; у години француске револуције одштампано је засебно. Католички свећеник, Дубровчанин, Тома Ивановић је 1786. одштампао „iz srpskijeh slova u latinski prineseno “ и „Žitije Svetog Save kaluđera i biskupa srpskoga PARCA HERCEGOVINE“, да би због доброг пријеме 1838. књига доживела и друго издање. Фрањевац Андрија Качић Миочић (18. столеће) изражава мишљење да је Свети Сава „круна, дика, поштење и слава словинског пука и народа“, слично књижевнику Јеролиму Кавањину из Сплита век раније. У свом делу *Разговори угодни народа словинског* Миочић то потврђује:

***Рад чудеса светитеља Саве
Словинске га све државе славе.***

За неке сличне примере, међутим, сазнаћемо прилично касно, мада не и прекасно; то је случај са одом Светом Сави из пера још једног фрањевца, Грге Мартића, аутора *Осветника. Пјесан на дан Светог Саве првог архиепископа српског* објављена је тек априла 1935. у *Српском књижевном гласнику*, захваљујући извесном *благодонаклоном еклезиасту*. Пјесан свакако није усхитила надбискупа Бауера и коадјутора Степинца, јер – забога – фрањевац призива у помоћ шизматика:

Учасниче Серафинског двора,

Помоћ нами пошаљи озгора,

да би у истом тону и намери фра П. Рогошић написао студију *Први српски ерхиепископ Сава и Петрова столица (1929.)*, а *Гласник* београдске надбискупије то гледиште подржао исте 1935. године. Ултрамонтанска енциклика из Загреба о забрани учешћа у прослави упућена је и унијатској цркви преко грко-католичког бискупа др Дионизија Њарадија, али грко-католички Русини су се оградили, како се каже, од свога пастира.

То смутно време у овом тексту се могло само дотаћи, уз нужно изостављање неких имена која се нису слагала с одлуком Каптола; међу њима је био и стари которски бискуп *Franco Ucellini*-итд... (Не би се, свакако, слагао ни антифуртимашки бискуп Јосип Штросмајер, противник папинске непогрешивости, али он је одавно на небесима). Раније поменути „благодонаклони еклезиастик“, који је објавио Гргићеву пјесан, јесте др Аугустин Чичић, фрањевац племенитог соја, тада (1936.) начелник Католичког одељења у Министарству правде Краљевине Југославије. Због акционе опредељености за зближавање Срба и Хрвата, католика и православца, озлоједио је надбискупа Шарића: Светој конгрегацији за редовнике у Риму дотични оптужује Чичића за 'либералне идеје, верски индиферентизам и пријатељством према православним'. Чичић се ни после тога није променио због чега је каштигован - са професуре фрањевачко-богословског училишта присилно је постављен за жупника у Тузли!

Итд... све из пера историчара католичке провенијенције.

Контрапункт

Свети Сава, међутим, опстаје неприкосновен. Он је један од најомиљенијих светитеља, личности и појава у српском роду, просто близак и присан, попут укућанина у великој задрузи. Његов глас се издваја из остале чељади - између осталог, упућује на оптимизам и ведрину живота. Национ, који га је поштовао као биће и овога и онога света, својеврсно уважава и његово просвештеније на, досад, непоменутом пољу. Он је и први српски нутрициониста, рекли би неки љубитељи простодушне народне нарације и изворног хумора. Отуда и свеопшта, почасна обавеза да дан 'једног од највећих чудотвораца у православљу' (27. јануар) не сме, ни под какву цену, да омане у делицији - у посвећеном светосавском купусу с култном „народском“ ногачом. Њу треба поистоветити с коленицом и буткицом, делимично са заобилазним гурманским свињским папцима у Паризу, али интернационално-културолошки, једино с тисућљетним кроатским бунцеком. Такво јестиво шапће целу ноћ у котлићу на искрају шпорета и са зебњом чека надзорника - невидљивог Свеца.

(Бунцек на српском јеловнику, најпосле у српским чревима преко купуса - никако не иде да се бунцек пирјани и кроатском зељу!

Леле, Бизантиуме!)

Кажу да Светом у купусијади васцелог српског рода - од Гуче до Рта хорна не може ништа да промакне.

Ако у празничном менију, између осталог, крчка ногача, по могућству што већа, Свети ће се широко осмехнути као да није испосник и вишим од себе препоручити домаћицу и домаћина, јер такви таленти су потребни и на оном свету. **О-хо, дообар лонац!** Ако, не дај боже, грнац не поштује препоручени рецепт, он ће се понети као свакодневни примерак свога народа - уследиће негодовање у виду звекета поклопца: **Изеш такав лонац!** (Покуда је, мора се признати, чедни превод вербалне осуде, јер оригинал не пристаје ни Сави, ни овом тексту. Дошло је дотле да Србин православац приписује свом првом књижевнику сочни, по сјерачки - галатни вокабулар данашњих литерата који појма немају коме дугују заслугу што бар два пута годишње уживају у тој благотворној „амброзији“, први пут о Савиндану, други у Гучи.)

Веселјаци и шалције нагласиће поенту да се Савин утицај рашчуо и ван „српског света“ управо захваљујући купусу, који је он, уз **Прокупац**, у умереним количинама, препоручивао непросвећеној пастви. Нешто више од 250 година након његовог упокојења у

Бугарској, у Француској ће се родити не само чувени књижевник, него погузија и заточник купуса, што у школи нисмо учили. Франсоа Рабле из Ренесансе (1490-1553.), у свом делу *Гаргантуа и Пантагруел*, ускликнуће гласом мисионара и освешћеног хедонисте: ***О, нека су три и четири пута благословени сви они који саде купус!*** Жељу је, нешто доцније, у својим есејима тестаментарно појачао други Француз, писац и филозоф **Мишел Монтењ** (1533-1592): ***Господе, кад се већ мора умрети, дај да ме смрт снађе док будем садио купус!***

Требало је – кажу и поштени Срби вегетаријанци - да поменути списатељи буду интелектуално честити, па да признају ко их је упутио на расковник откровења. Али, шта очекивати од интелектуалаца и уметника, поготово из реда великих народа?!

Поштење се подразумева у малим национима.

Било би праведно, и хришћански, да сваки народ има свога Светог Саву. У том случају светосавски специјалитет доживели би као блаженство и свету тајну сакраманта на овом и на оном свету. Тада би и они постали толерантнији и заједно с нама, могуће, запевали:

Ускликнимо с љубављу светитељу Сави..!

(Јануара 2024, према проширеној и допуњеној беседи на Свечаној академији С.П.К.Д Просвјета посвећеној Светом Сави, Народно позориште Тузла, 28. 1. 2006.)

Вл. Свети Сава (цртеж Филомасијева)

Лого Светог Саве

II

ON THE OCCASION OF 27th OF MARCH – CELEBRATIONS DEDICATED TO THE SERBIAN EDUCATOR AND POET SAINT SAVA

(For the strangers and tourists only)

I AM DEAD BEFORE I DIE

Everything have I forgot!

I, miserable and unblessed...

I fell among mindless cattle

And did become like them,

Being poor in good deeds and rich in passions,

Full of shame,

Lacking humility towards God,

Condemned by God,

Lamented by angels,

- Ridiculed by devils,

Fashioned after my own conscience,

Disgraced by my wickedness.

I am dead before I die,

I judge myself before Day of Judgment,

Before eternal torment, I torment myself,

Out of despair.

The monk and archbishop Saint Sava

(Translator unknown)

Each nation holds its great persons in high esteem. As to the Serbs, they are convinced that one of the most important men in their history is Saint Sava.

Saint Sava, baptized Rastko Nemanjić, was the youngest son of the famous Serbian ruler Stephen Nemanja, but he threw off vanity of this world and retired to a monastic life in the Holy Mountain in Greece. Several years later his father joined him and built Chilandar Monastery

over there, which lasted for centuries as a source of the Serbian spiritual life and literature.

Saint Sava highly educated himself in many cloistral libraries. At last he became the spiritual leader of the nation, but he had done much more for his people and his medieval state. He founded the autocephalous national church eight hundreds years ago and connected it closely to the people and their spiritual needs. On the other hand, he was a teacher, writer, biographer, poet, negotiator and creator of peace and love on the Balkan Peninsula, and in the Middle East. He used to travel several times to Jerusalem to make a pilgrimage to Jesus' grave.

Saint Sava was born at the end of the twelfth century (1174). That period of history reminds us of Crusaders, especially of the English king Richard the Lion's heart, and the German king and Roman emperor Friedrich (Frederick) Barbarosa the First. Sava had an opportunity to see with his own eyes Friedrich Barbarosa in Nish, one of the capitals of his father Stephen. This meeting took place eleven eighty nine (1189). Not long after that Crusaders and Venetians occupied Constantinople, destroying Byzantine and founding their Latin empire. Nobody was expecting such a fraud, because western powers of Europe, supported by the Pope, organized campaign against Moslems in Jerusalem, on the pretext to save Jesus' tomb.

But at the same time, it was a period of new ideas and cultural phenomena. Saint Sava was a contemporary of Saint Francis of Assisi, who within the Catholic church preached the unity of all living beings and things in the enormous goodness of the Almighty.

Parallel to them in Asia Minor appeared the greatest Islamic mystic Galalludin Rumi, who through his poetry expressed the whole of nature and mankind as love of God. In the neighbourhood of Persia lived the most important Georgian poet Shota Rustavelly who had made acquaintance of Saint Sava in Jerusalem.

Saint Sava, the man of God, did his best to form the character of the Serbian people. Thanks to him, they preserved their principles and life inspiration for the centuries after they lost their state and freedom. Many believers, not only Orthodox but Moslems too, used to make pilgrimage to Saint Sava's grave at the Monastery of Milieshevo to ask him for help and comfort. That's why the holy relics of him were burnt at the stake by former occupiers – the Turks. This sacrilege took place at the end of sixtinth century (1594) on the Vračar hill in Belgrade. Many years later Serbs decided to build a magnificent church on that location

dedicated to their archbishop and saint. It is now one of the biggest orthodox temples and monuments in the world.

There is no doubt that the most favorite Serbian Saint was respected in the part of Orthodox Christianity, from Bulgaria to Russia. If you happen to visit Moscow and Kremlin, you can watch the frescoes in the Cathedral of Archangel which were depicted during the reign of Ivan the Terrible, in the sixteenth century. Beside the Byzantine emperor Michael the Eight Paleologus, who defeated Latin empire and liberated Constantinople, there are three Serbian notable personalities and symbols: Prince Lazar, the Venerable Simeon (Stephen), and his son Saint Sava. The inscription describes them as „the Serbian miracle-workers“.

This short story of „the Serbian miracle-workers“ deserves poetic end, i. e. brilliant verses of Petar Petrović Njegoš who wrote: ***Blessed he whose name rings down the ages,/ For he had the reason in this world to come.***

(According to the preceding lines in Serbian language. Abridged and translated into English by the author)